

умовою нового осмислення історії України має бути всебічне вивчення історичної спадщини регіонів – територіальних земель української держави різних періодів. Саме це становить головний зміст краєзнавчих досліджень. Цю думку формував, обґрунтовував та упроваджував професор, доктор історичних наук, перший голова Івано-Франківської обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців. Щодо вивчення історії Прикарпаття вчений зробив неперевершений вклад своїми книгами «Гуцульщина XIII–XIX ст. Історичний нарис», «Нариси історії Івано-Франківська», «Нариси історії Прикарпаття» (в 6-ти т.), «Ілюстрована історія Прикарпаття» (в 3-х т.) та ін. Він був одним з ініціаторів та організаторів написання історії міст і сіл Прикарпаття. Сьогодні видруковано майже 400 таких книг, майже в кожній з них є посилання на праці В. Грабовецького. Сам Володимир Васильович, за нашими підрахунками, був автором публікацій понад 200 літописів поселень, зокрема Галича, Калуша, Коломиї та багатьох ін.

Майже 50-літня краєзнавчо-пошукова діяльність професора була присвячена опришківському рухові. Ним виявлено понад 1000 одиниць матеріалів та створено історико-меморіальний музей Олексі Довбуша в м. Івано-Франківську, смт Печеніжині, відкрито пам'ятники героєві в с. Космачі, м. Яремчі, смт Печеніжині.

Фергад ТУРАНЛИ

«ВЖЕ В ЙОГО НАЗВІ ПОЧУЄШІ ГОМІН ВІКІВ»

Моє знайомство з академіком Володимиром Грабовецьким відбулося в 1987 р. – тоді, коли я навчався на історичному факультеті Івано-Франківського державного педагогічного інституту імені Василя Стефаника. Згадую, з яким захопленням ми, тодішні студенти, слухали його лекції та готувалися до семінарських занять і складання іспитів з історії України. Мене вразила доброзичливість та висока інтелектуальність Володимира Васильовича. Коли я навчався вже на V-му курсі, він запропонував мені, після завершення інституту в 1992 р., продовжити навчання в аспірантурі. Також згадую, як у квітні–травні 1993 р. ми жваво обговорювали тему моєї майбутньої кандидатської дисертації «Історія України у XVII ст. за даними тюркських джерел та історіографії» на засіданні кафедри та Вченої

ради Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. З'явилися суперечливі думки щодо визначення остаточної теми дисертації.

Академік В. Грабовецький наголошував на актуальності цієї теми, переконуючи колег у тому, що необхідно затвердити запропоновану тему і порекомендувати мене, випускника, на навчання в аспірантурі. У контексті цієї дискусії 9–10 липня 1993 р. у м. Києві я зустрівся з директором Інституту сходознавства НАН України імені Агатангела Кримського видатним тюркологом-сходознавцем, академіком Омеляном Пріцаком (роки життя: 1919–2006)¹. Він також підтримував ідею дослідження названої теми, дав деякі матеріали і рекомендував мені їхати до м. Стамбулу з метою ретельного вивчення османсько-турецької палеографії та дослідити тему дисертації в тамтешніх архівах та бібліотеках. 30 жовтня 1993 р. я був зарахований до аспірантури за спеціальністю «Історія України». З лютого 1994 р. за наказом ректора вищезгаданого університету В. Кононенка мене відрядили до Туреччини. Тоді я був чи не першим аспірантом від часу проголошення незалежності України в 1991 р., який перебував за кордоном у тривалому науковому відрядженні. Під час стажування в Стамбульському університеті, який був заснований у 1453 р. турецьким султаном Мехмедом II Фатіхом (роки правління: 1444–1446, 1451–1481), після здобуття 29 травня того ж року м. Константинополя² – столиці Візантійської імперії, організував ряд наукових конференцій та симпозіумів у різних турецьких університетах, що були присвячені дослідженню історії, географії, етнографії та культури України. Пам'ятаю, як турецькі науковці, викладачі та студенти з великою зацікавленістю брали участь у цих заходах³.

¹ Дашкевич Ярослав. Омелян Пріцак: життя і творчість – творчість і життя // Актуальні питання сходознавства, славістики, україністики: (Пам'яті Омеляна Пріцака) / відп. ред. В.В. Лучик. К.: ВПЦ НаУКМА, 2010. С. 3–9.

² Дашкевич Ярослав. Омелян Пріцак: життя і творчість – творчість і життя // Актуальні питання сходознавства, славістики, україністики: (Пам'яті Омеляна Пріцака) / відп. ред. В.В. Лучик. К.: ВПЦ НаУКМА, 2010. С. 3–9.

³ Туранли Ф. Слово про вчителя. З нагоди 80-річчя академіка Володимира Грабовецького / На вівтар історії України: Ювілейний збірник наукових праць на пошану академіка АН Вищої школи України, професора В.В.Грабовецького. Івано–Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008 р. С. 66–68. 564 с.; фотоіл.

Щодо зазначеної події австрійський історик Хаммер-Пургшталь⁴ писав про те, що місто оточували 29 разів, а десятки тисяч людей із цивільного населення, які перебували в районі Айя-Софії, тобто Собору св. Софії у м. Стамбулі, не зазнали жодної шкоди, бо вони були недоторканими, тобто заборонялося шкодити їхньому здоров'ю та життю⁵. Стосовно цієї події турецький історик Йилмаз Озтуна, писав: «... Коли султан прибув до Айя-Софії, то став перед нею, як зліз із коня. Він звернувся до патріарха, священиків християнського люду і сказав їм, що з того дня їхні життя є недоторканими й вільними». Він здобув одну зі славнозвісних столиць імперій у світі, яку обороняв останній, 74-й імператор Костянтин XI. Як підкреслювали вчені, султан проголосив моральні цінності – свободу совісті, недоторканність життя людини, справедливість тощо, які започаткували історію Нового часу⁶.

Повертаючись до сучасних подій, зазначимо, що з 29 листопада по 1 грудня 1995 р. за моєю ініціативою вперше в Стамбульському університеті спільно з Генеральним консульством України в м. Стамбулі було організовано міжнародну наукову конференцію, присвячену 400-річчю з дня народження українського гетьмана Богдана Хмельницького, де українська делегація була представлена в особі Ярослава Дашкевича, Григорія Халимоненка⁷ та Віталія Кононенка. Доповідь Володимира Грабовецького, який, на жаль, тоді не зміг особисто взяти участь у конференції, що стала історичною подією у культурних взаєминах між Україною та Туреччиною, була виголошена мною турецькою мовою⁸. Принагідно зазначимо, що

⁴ Йозеф фон Хаммер-Пургшталь – цей дослідник народився 9 червня 1774 р. в місті Відні. У 22 роки закінчив Академію східних мов, після чого був призначений послом Габсбурзької імперії в м. Стамбулі (Туранли Фергад. Козацька доба історії України в османсько-турецьких писемних джерелах (друга половина XVI – перша чверть XVIII століття) : монографія. Вид. друге, виправ. і допов. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2020. С. 51–52. 622 с.).

⁵ Туранли Фергад. Назв. праця. С. 153.

⁶ Yılmaz Öztuna, Büyük Osmanlı Tarihi: Osmanlı Devleti'nin Siyasî, Medenî, Kültür, Teşkilât ve San'at Tarihi, 10 Cild, Birinci Cild. İstanbul: Ötüken Neşriyat A. Ş., 1994. S. 229.

⁷ Туранли Ф. Видатний орієнталіст нової доби. Гриць, Халимоненко. Праці у п'яти томах / Гриць Халимоненко. К. : Талком, 2020. Т. 1. Тюркська лексична скиба українського словника: монографія – 2020. С.5–8.

⁸ Grabovetskiy Volodimir; Gardaşkanoglu Ferhad [Turanlı] Yüzyılda Ukrayna-Osmanlı İlişkileri, Tarih ve Medeniyet, Say: 26. İstanbul, 1996. S. 53–56 (Грабовецький В. В., Туранли Ф.

відповідно до рішення цієї конференції нині на базі історично-філологічного факультету названого університету здійснюється навчання за освітньою програмою «українознавство», котра фінансується коштами державного бюджету.

Однією з актуальних тем, окрім дипломатичних відносин гетьманів Української козацької держави з правителями Кримського улусу, зокрема Високою Портою, яку порушував В. Грабовецький, стосувалася Роксолани (роки життя: 1506–1558) – історичній постаті, слава про яку поширилася за межами Османської Імперії. Історія цієї української дівчини, яка у XVI ст. стала сильною фігурою в Палаці Високої Порти як дружина султана Сулеймана I Великого, надихала композиторів Європи, України та Туреччини та ін., тому поряд з темою дисертації, вивчав і цю проблему. З цього приводу дослідження етнічного походження, життя та діяльності Насті Лісовської-Роксолани є актуальним з середини XVI ст., і ці питання привертають до себе увагу літописців, істориків, письменників і мистецтвознавців у Туреччині, Україні та в інших країнах Європи⁹.

Зазначена проблема й сьогодні залишається однією з найважливіших тем у дослідженні історії, зокрема для детального вивчення історії розвитку культурних взаємин між Україною та Туреччиною, а також для забезпечення адекватного сприйняття художніх творів. У цьому контексті варто зауважити, що чимало видатних жінок залишили свій слід в історії названих країн. До таких належить і Роксолана – дружина султана Сулеймана Кануні-Законодавця Великого¹⁰, мати султана Селіма II Сари (роки правління: 1566–1574). Вона – єдина жінка, удостоєна честі бути похованою в мавзолеї¹¹. Для дослідження зазначеної теми з огляду на

Г. Турецько–Українська угода 1648 р. // Історія та культура. Стамбул, 1996. № 26. С. 53–56 (у співавторстві (тур. мов.).

⁹ Подаємо транслітерацію з турецької «Султанша Хасекі Гюррем» («Haseki Hürrem Sultan»).

¹⁰ Народився 27 квітня 1495 р. у м. Трабзоні (Туреччина), помер 7 вересня 1566 р. в Угорщині під час походу у віці 71 року, 4 місяців та 10 днів. Роки правління: 1520–1566 рр. (Türk Ansiklopedisi, Ankara, 1981, Cilt XXX, s. 34–79). За даними різних писемних пам'яток XVI ст. Сулейман Кануні народився 6 дня місяця саферу 900 року за календарем Гіджри (6 листопада 1494 р. за християнським літочисленням); загалом же дата його народження фіксується початком 900 р. за Гіджри, зокрема в місяці шабані 901 р. (квітень-травень 1496 р.). Див.: Feridun Emecen, Süleyman I, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmalar Merkezi, Cilt 38, İstanbul, 2010. S. 62–74.

¹¹ Про її життя докладна інформація мітиться в Ісламській енциклопедії (Cahit Baltacı, 56

необхідність її максимально об'єктивного вивчення необхідно звернутися до змісту достовірних турецько-османських писемних джерел та історіографії¹².

Портрет Султанши Хасекі Гюррем – Роксолани, який зберігається в картинній галереї палацу Топкапи в м. Стамбулі.

У той час я паралельно з дослідженням теми дисертації збирав та вивчав матеріали про Роксолану – Гуррем Султаншу, й після закінчення навчання та дослідження теми дисертації за кордоном, 8 березня 1996 р. повернувся до України. Під керівництвом академіка Володимира Грабовецького і турецького історика професора Ферідуна Емеджена завершив написання роботи «Українсько-кримські міждержавні відносини у середині XVII століття (за тюркськими історичними джерелами)». 1997 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук на тему

Hürrem Sultan, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmalar Merkezi, Cilt 18, İstanbul, 1998. S. 498–500).

¹² Гаврилів Богдан. Документальний портрет Роксолани зберігається в Луврі // Роксолана у світі: Історико-краєзнавчий збірник / Автори-упорядники: Б. Гаврилів, І. Миронюк. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. С. 3–7; Туранли Ф. Роксолана в Стамбулі // Роксолана у світі: Історико-краєзнавчий збірник / Автори-упорядники: Б. Гаврилів, І. Миронюк. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. С. 32–34; Ali Gülcü İhsan, Kanunî'nin eşi ve kızı: İki hayırsever sultan // Tarih ve Medeniyet. İstanbul. 1995. № 15 S. 49–55. Cahit Baltacı, a.g.e. S. 498–500.

«Українсько-кримські міждержавні відносини у середині XVII століття (за тюркськими історичними джерелами) за спеціальністю 07.00.02 – «Всесвітня історія» у спеціалізованій вченій раді Д 01.43.01 Інституту української археографії та джерелознавства імені Михайла Грушевського Національної академії наук України, а 2003 р. закінчив докторантуру цього ж інституту.

Після захисту дисертації мав бажання працювати в своїй Альма-матер, заснувати в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника сходознавчі студії. Шкода, але намірам не судилося здійснитись, оскільки не знайшов підтримки з боку адміністрації. На запрошення професора Гриця Халимоненка, завідувача відділенням сходознавства нині Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, в 2000–2006 рр. працював на посаді доцента кафедри тюркології. Продовжуючи дослідження проблеми історії міждержавних відносин України з Туреччиною в XVI–XVIII ст., 12 жовтня 2017 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук на тему «Козацька доба історії України в османсько-турецьких писемних джерелах (друга половина XVI – перша чверть XVIII століття)» за спеціальністю 07.00.06 – «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» у спеціалізованій вченій раді Д 26.001.20 Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України¹³.

Це повідомлення зробив для того, щоб наголосити, що ідею, яку подав Володимир Васильович ще в часи мого студентства, було доведено до логічного завершення¹⁴. Водночас хочу підкреслити той факт, що академік Володимир Грабовецький опублікував велику кількість наукових праць, створив Прикарпатську історичну школу, є автором численних монографій та засновником музею Олекси Довбуша, відкриття якого відбулося у вересні 1995 р.¹⁵. Вивчаючи

¹³ Нині працюю на посаді професора кафедри загального і слов'янського мовознавства факультету гуманітарних наук Національного університету «Києво-Могилянська Академія».

¹⁴ Туранли Фергад : бібліографічний покажчик / уклад. Юлія Суховець. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2020. 76 с. : іл.

¹⁵ Гапоненко-Твот Ірина Семенівна. Академік Володимир Васильович Грабовецький: бібліографічний покажчик. П'яте видання. Ужгород «Видавництва Ужгородського національного університету», 2003. 128 с.

творче життя ученого, привертають увагу відомості щодо родоводу історика, який «... походить з древнього роду Грабовецьких — дрібних бояр періоду Галицького князівства XII–XIII ст. Ця верства галицького феодального суспільства пройшла значну еволюцію і спочатку посідала досить помітне місце в Галичині, маючи навіть свій родинний герб»¹⁶. Продовжуючи цю думку, зазначимо, що вчений у передмові до книги «Історія Печеніжина» писав: «Вже в його назві почуєш гомін віків»¹⁷, що є свідченням його давнього і славного українського роду.

**Академік
Володимир Грабовецький**

*Світлини з життя,
науково-педагогічної
та громадської діяльності*

Упорядник: Світлана Пронь, викладач історії

*Присвячую 75-річчю
мого вчителя і наставника
академіка Володимира Грабовецького*

*Дорогому унїв.
сфармаду Івану
на спомину вчителя*

Івано-Франківськ
Видавництво „Нова Зоря“
2004 р.

В. Грабовецький
25.09.2004

Титульна сторінка книги з автографом ученого від 25.09.2004 р.

¹⁶ Вегеш М. Учень академіка Івана Крип'якевича (до 75-річчя від дня народження академіка Володимира Васильовича Грабовецького) // Академік Володимир Васильович Грабовецький: бібліографічний покажчик. П'яте видання. Ужгород: Видавництва Ужгородського національного університету, 2003. С. 3–17. Відзначення 70-літнього ювілею академіка відбулося 24 липня 1998 р. з його найближчими друзями, колегами та учнями в теплій домашній обстановці.

¹⁷ Вегеш М. Назв праця. С. 4; Про біографічні відомості ученого, також див.: Академік Володимир Васильович Грабовецький. Світлини з життя, науково-педагогічної та громадської діяльності / упоряд. Світлана Пронь. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004. 144 с. + 8 с. іл.

Таким чином, завдяки ідеї В. Грабовецького актуалізувалося дослідження тюркологічного напрямку в історії України, налагодилася наукова співпраця між Прикарпатським і Стамбульським університетами, в результаті якої в останньому готуються спеціалісти в галузі українознавства. Водночас було організовано ряд міжнародних наукових конференцій на тему турецько-українських відносин, створено відповідні бібліотечні фонди в університетах України і Туреччини, опрацьовано та видано необхідну кількість наукових праць із зазначеного напрямку в українських та закордонних фахових виданнях, у т. ч. такі, що індексуються в міжнародних наукометричних базах, отримано можливість написання нових підручників для закладів вищої освіти з метою поглибленого висвітлення козацької доби історії України з урахуванням османсько-турецьких писемних джерел та історіографії. Дозволю собі завершити матеріал про мого Вчителя словами «Велика шана його пам'яті та хвала його імені»!

Джерела та література

1. Baltacı, Cahit, Hürrem Sultan, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmalar Merkezi, Cilt 18, İstanbul 1998, s. 498–500.
2. Emecen, Feridun, Süleyman I, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmalar Merkezi, Cilt 38, İstanbul 2010, s. 62–74.
3. Grabovetskiy, Volodimir; Gardaşkanoglu, Ferhad [Turanlı], 17. Yüzyılda Ukrayna-Osmanlı İlişkileri, Tarih ve Medeniyet, Say: 26, İstanbul, 1996, s. 53–56 (Грабовецький В. В., Туранли Ф. Г. Турецько–Українська угода 1648р. / Історія та культура. Стамбул, 1996. № 26. С.53–56 (у співавторстві (тур. мов.).
4. İhsan, Ali Gülcü, Kanunî'nin eşi ve kızı: İki hayırsever sultan // Tarih ve Medeniyet, İstanbul, 1995, № 15, s.49–55.
5. Öztuna, Yılmaz, Büyük Osmanlı Tarihi: Osmanlı Devleti'nin Siyasî, Medenî, Kültür, Teşkilât ve San'at Tarihi, 10 Cild, Birinci Cild, İstanbul, Ötüken Neşriyat A. Ş., 1994, 479 s.
6. Türk Ansiklopedisi, Ankara, 1981, Cilt XXX, s. 34–79.
7. Академік Володимир Васильович Грабовецький. Світлини з життя, науково-педагогічної та громадської діяльності / Упоряд. Світлана Пронь. Івано-Франківськ: «Нова Зоря», 2004. 144 с. + 8 с. іл.
8. Вегеш М. Учень академіка Івана Крип'якевича (до 75-річчя від дня народження академіка Володимира Васильовича Грабовецького) // Академік Володимир Васильович Грабовецький: бібліографічний покажчик. П'яте

видання. Ужгород «Видавництва Ужгородського національного університету», 2003. С. 3–17. 128 с.

9. Гаврилів Б. Документальний портрет Роксолани зберігається в Луврі / Роксолана у світі: Історико-краєзнавчий збірник / Автори-упорядники: Б. Гаврилів, І. МIRONЮК. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. С. 3–7. 96 с.

10. Гапоненко-Твот І. С. Академік Володимир Васильович Грабовецький: бібліографічний покажчик. П'яте видання. Ужгород «Видавництва Ужгородського національного університету», 2003. 128 с.

11. Дашкевич Я. Омелян Пріцак: життя і творчість – творчість і життя // Актуальні питання сходознавства, славістики, україністики: (Пам'яті Омеляна Пріцака) / відп. ред. В.В. Лучик. К.: ВПЦ НаУКМА, 2010. С. 3–9. 246 с.

12. Туранли Ф. Видатний орієнталіст нової доби. Гриць, Халимоненко. Праці у п'яти томах / Гриць Халимоненко. К. : Талком, 2020. Т.1. Тюркська лексична скиба українського словника: монографія – 2020. С.5–8. 593 с.

13. Туранли Ф. Роксолана в Стамбулі / Роксолана у світі: Історико-краєзнавчий збірник //Автори-упорядники: Б.Гаврилів, І.МIRONЮК. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. С. 32–34. 96 с.

14. Туранли Ф. Слово про вчителя. З нагоди 80-річчя академіка Володимира Грабовецького / На вівтар історії України: Ювілейний збірник наукових праць на пошану академіка АН Вищої школи України, професора В.В.Грабовецького. Івано–Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008 р. С. 66–68. 564 с.; фотоіл.

15. Туранли Фергад : бібліографічний покажчик / уклад. Юлія Суховець. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2020. С. 17–31. 76 с. : іл.

16. Туранли Ф. Козацька доба історії України в османсько-турецьких писемних джерелах (друга половина XVI – перша чверть XVIII століття) : монографія. Вид. друге, виправ. і допов. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2020. 622 с.